

Pääkirjoitus

Euroopan unionin talouspoliittinen hallinta: eurokriisistä koronakriisiin

Anna Elomäki, filosofian tohtori, dosentti, yliopistotutkija, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto

Hanna Ylöstalo, yhteiskuntatieteiden tohtori, dosentti, sosiologian yliopistonlehtori, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto

<https://doi.org/10.51810/pt.112535>

Poliittinen talous -lehdellä on nyt takanaan ensimmäinen vuosi uusien päätoimittajien ja toimituskunnan käsissä. Olemme halunneet säilyttää lehden korkeatasoisena poliittisen talouden tutkimuskeskustelun foorumina mutta samalla tehdä joitakin muutoksia. Yksi näistä on se, että lehden toimittamiseen osallistuu nyt entistä suurempi, monitieteisempi joukko poliittisen talouden tutkijoita toimituskunnan muodossa. Kanssamme lehteä ovat tehneet lehden edellinen päätoimittaja Ville-Pekka Sorsa, Poliittinen talous -podcastia luotasaava Timo Harjunemi, hoivan poliittiseen talouteen perehtynyt Tiina Vaittinen sekä ilmastonmuutoksen poliittista taloutta tutkiva Tero Toivanen. Keskustelut poliittisen talouden tutkimusta laajasti edustavan toimituskunnan kanssa ovat mahdollistaneet lehden viemisen entistäkin monitieteisempään suuntaan. Lisäksi olemme saaneet vuoden 2021 alussa joukkoomme toimitus-sihteeriksi Henni Pajusen, jonka rautainen kielenhuollon ammattitaito on mahdollistanut tekstien korkean kielellisen laadun.

Toinen muutos lehdessä on, että olemme halunneet lisätä lehden ajankohtaisuutta julkaisemalla entistä enemmän poliittisen talouden näkökulmia

juuri nyt käytäviin yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Olemme vuoden aikana julkaisseet alkuperäisartikkelien ja katsausartikkelien ohella useita keskustelupuheenvuoroja, jotka tuovat poliittisen talouden tutkimuksen näkökulmia ajankohtaisiin kysymyksiin. Samalla *Poliittinen talous* on edelleen myös perinteisen tiedejulkaisemisen foorumi, mistä esimerkiksi käsitteelliset ja pitkäjänteiseen tutkimukseen perustuvat artikkelit ja muut tekstit ovat osoitus.

Kulunut vuosi on tarjonnut poliittisen talouden tutkimukselle monenlaisia keskustelunaiheita. Koronapandemia on edelleen hallinnut yhteiskunnallista keskustelua, ja poliittisen talouden tutkijat ovat lisänneet ymmärrystä pandemian alulle laittamista tai jo aikaansaamista yhteiskunnallisista ja globaaleista muutoksista. Tässä numerossa korostuvat erityisesti talouspoliittisen hallinnan kysymykset. Koronapandemia ja sitä seurannut valtioiden velkaantuminen on pakottanut päätöksentekijät ja asiantuntijat ajattelemaan taloutta ja talouspolitiikkaa uudella tavalla sekä pohtimaan vaihtoehtoja nykyiselle talousajattelulle. Suhde velkaan ja velanottoon on muuttunut, ja moderniin rahan-teoriaan liittyvät ajatukset ovat saaneet uudenlaista näkyvyyttä julkisessa keskustelussa. Suomen talouspolitiikkaa pitkään määrittänyt kehysmenettely, kuten myös Euroopan unionin velka- ja alijäämäsäännöt, laitettiin kriisin aikana sivuun, ja tutkijat, aktivistit sekä poliitikot ovat vaatineet niiden kokonaisvaltaista uudistamista. Taloussäännöt on nähty erityisen ongelmallisina ilmastokriisin näkökulmasta, sillä ne estävät kriisin hoitamiseen vaadittavat julkiset investoinnit. Ajatus ”vihreästä kultaisesta säännöstä”, jonka myötä ilmastoinvestointeja ei huomioitaisi talouspoliittisissa säännöissä, onkin saanut näkyvyyttä sekä Suomessa että EU-tasolla. Poliittisen talouden tutkimus auttaa asettamaan nämä kysymykset käsitteelliseen kehykseen ja historialliselle jatkumolle.

Poliittinen talous -lehden vuoden 2021 numero on EU-aiheinen teemanumero. Otsikon ”Euroopan unionin talouspoliittinen hallinta: eurokriisistä koronakriisiin” alla pohdimme, kuinka EU:n talouspoliittinen päätöksenteko, sen taustalla olevat ideat sekä jäsenmaiden talouspolitiikkaa ohjaavat säännöt ja prosessit ovat reagoineet kriiseihin.

EU:n talouspolitiikkaa ja talouspoliittista hallintaa voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta, mutta poliittisen talouden tutkimus tarjoaa tähän erityisen sopivan lähtökohdan. Poliittisen talouden tutkijat ovat osoittaneet, kuinka uusliberaaleiksi tai ordoliberaliksi mielletyt ideat ja politiikkatoimet ovat

saavuttaneet yhä vahvemman jalansijan EU:n päätöksenteossa ja jäsenmaiden talouspolitiikan ohjauksessa. Tätä kehitystä siivittävät etenkin vuoden 2008 taluskriisi ja sitä seurannut eurokriisi, joita useat tämän numeron tekstit käsittelevät. EU:n vastaus näihin kriiseihin alisti sosiaaliset tavoitteet taloudellisille päämäärille ja markkinalogiikalle, lisäsi eriarvoisuutta jäsenmaissa, heikensi päätöksenteon demokraattisuutta ja sitä myötä mahdollisuuksia muutokseen. Poliittisen talouden käsitteet ja lähestymistavat ovat muun muassa auttaneet ymmärtämään talouden ja politiikan alueiden limittäisyyttä EU:n päätöksenteossa, kriisien syitä ja vaikutuksia, EU:n talouspolitiikkaa ohjaavia ideoita, EU:n roolia globaalien kapitalismin ja poliittisen talouden muutoksissa sekä uusliberalisaatiokehitykseen liittyviä toimijoita ja kamppailuja.

Suomessa tutkitaan EU:ta sekä ideoiden että instituutioiden näkökulmasta, mutta suomalaisen EU-tutkimuksen kenttä on toistaiseksi hajanainen. Poliittisen talouden näkökulmat ovat kuitenkin olleet kiitettävästi läsnä suomalaisessa EU-tutkimuksessa, ja ne näkyvät myös EU:ta käsittelevässä julkisessa keskustelussa. Tällä hetkellä, EU:n talouspolitiikan ja siihen liittyvän päätöksenteon ollessa uudessa murrosvaiheessa, näitä näkökulmia todella tarvitaan. Tämä teemanumero kokoaa suomalaista, poliittisen talouden tutkimuksesta ammentavaa EU-tutkimusta yksiin kansiin. Se tuo näkyviin poliittisen talouden tutkimuksen selitysvoimaa sekä empiirisen että teoreettisen tutkimuksen alalla ja nostaa esiin erilaisia näkökulmia EU:n talouspolitiikan ja talouspoliittisen ohjauksen tutkimukseen. Teksteissä käsitellään talouspoliittista vallankäyttöä, talouspoliittisen ohjauksen prosesseja jäsenmaissa, talouspolitiikan diskursseja ja ideoita sekä niiden mahdollista muutosta.

Teemanumero sisältää kaksi alkuperäisartikkelia. Laura Nordström tarkastelee artikkelissaan ajatuspajojen valtapotentiaalia uusliberalismin ideoiden levittämisessä eurokriisin aikana. Hän analysoi Brysselin vaikutusvaltaisimpien talouspolitiikasta kirjoittavien ajatuspajojen näkemyksiä finanssi- ja eurokriisin ratkaisuihin sekä tarkastelee näiden näkemysten kiinnekohtia uusliberalismin. Nordström toteaa ajatuspajojen osallistuvan edelleen uusliberalismin ja etenkin ordoliberalismin oppien lujittamiseen, vaikka eurokriisi olisi tarjonnut mahdollisuuden myös niiden haastamiseen. Lujittaminen ei kuitenkaan ole yksioikoista, vaan ajatuspajojen näkemykset sisältävät myös uusliberalismin opeille kriittisiä kannanottoja.

Anna Elomäki ja Anni Marttinen tarkastelevat alkuperäisartikkelissaan talouskuria ja asiantuntijavaltaa eurooppalaisessa ohjausjaksossa, joka on keskeinen mutta Suomessa vähän tunnettu EU:n talouspoliittisen ohjauksen väline. He kysyvät, miten ja millaisten prosessien välityksellä eurooppalainen ohjausjakso vaikuttaa kansalliseen politiikkaan ja hallinnan prosesseihin Suomessa. Elomäki ja Marttinen esittävät, että ohjausjakson puitteissa Suomelle annetut politiikkasuositukset keskittyvät talouskuriin ja hyvinvointivaltion heikentämiseen. Heidän mukaansa ohjausjakson sisällöllinen vaikutus liittyy kuitenkin tiettyjen politiikkatoimien sijaan niiden taustalla olevaan uusliberaaliin politiikka-agendaan ja taloudellistuneeseen ajattelutapaan, joka tukee tiettyjen toimijoiden, kuten ohjausjaksossa merkittävää valtaa käyttävän valtiovarainministeriön, näkemyksiä.

Alkuperäisartikkelien ohella EU-teemanumero sisältää keskustelupuheen-
vuoroja sekä lektion. Antti Ronkainen käy läpi EU:n vastaukset korona-kriisiin ja pohtii laajemmin, miten korona-kriisi vaikuttaa unionin talouspolitiikkaan kriisin jälkeen. Ronkaisen mukaan Euroopan unioni valitsi hyvin toisenlaisen tien kuin 2010-luvun eurokriisissä, mikä voi viestiä unionin laajemmasta talouspoliittisesta suunnanmuutoksesta. Jussi Ahokas tarkastelee hyvinvointitalouden idean leviämistä kansalaisyhteiskunnasta ja kansallisvaltion politiikka-agendalta EU-politiikkaan. Hyvinvointitalouden idean kautta haluttiin lisätä politiikan hyvinvointilähtöisyyttä ja osoittaa hyvinvoinnin merkitys kestäväälle taloudelliselle kehitykselle. Vahvasti kansainvälisiin keskusteluihin ja kansainvälisten talousorganisaatioiden tukeen nojannut hyvinvointitalouden idea näyttää jo saaneen jalansijaa EU:n politiikkaprosesseissa ja -paradigmoissa. Konsta Kotilainen puolestaan pohtii Euroopan tulevaisuutta modernin rahateorian kosmopolitaneistisen tulkinnan kautta. Hänen mukaansa teoria tarjoaa erinomaisia perusteita nimenomaan eurooppalaisen elvytyksen ja syvän talouspoliittisen yhden-tymisen puolesta. EU-teemanumeroa vielä täydentää Pia Ljungmanin lektio, jossa hän esittelee Euroopan valtioiden velkakriisimyytin syitä ja seurauksia tarkastelevaa väitöskirjaansa.

EU-teemanumeron tekstien lisäksi tämä *Poliittisen talouden* numero sisältää muita kiinnostavia tekstejä. Ville-Pekka Sorsa, Antti Alaja ja Joel Kaitila problematisoivat alkuperäisartikkelissaan *tiedontuotannon regiimin* käsitettä, jota on hyödynnetty laajasti ideoita ja asiantuntijatietoa käsittelevässä poliittisen talouden tutkimuksessa. Sorsa, Alaja ja Kaitila kyseenalaistavat tässä

tutkimuksessa yleisen taustaoletuksen, jonka mukaan kansalliseen päätöksentekoon ideoita ja asiantuntijatietao tuottavat organisaatiot muodostavat yhtenäisen organisaatiokentän. He esittävät Suomeen kohdistuvan upotetun tapaustutkimuksen avulla, ettei maakohtainen tiedontuotannon regiimi ole välttämättä yhtenäinen vaan voi sisältää useita erilaisia tiedontuotannon organisaatiokenttiä, joita luonnehtivat erilaiset käsitykset hyväksytystä toiminnasta, tiedontuottajista ja niiden välisistä suhteista. Käsitteen yhtenäisyyden oletuksesta luopuminen nostaa uusia kysymyksiä tiedontuotannon regimien tutkimukseen.

Saska Heino tarkastelee katsausartikkelissaan käsitteen *pääoma* laventumista ja epämääräistymistä: yhä useampi asia, ominaisuus ja yhteiskunnallinen suhde on nimetty pääomaksi. Heino esittää, että Thomas Pikettyyn maailmanlaajuista keskustelua herättäneet teokset ja niiden laaja ja abstrakti pääomakäsitys ovat myötävaikuttaneet pääomakäsitteen yleisempään epämääräistymiseen. Lehdessä on lisäksi kaksi ajankohtaista kirja-arviota. Niistä ensimmäisessä Jussi Ahokas arvioi Matti Ylösen vastikään julkaistun *Yhtiövalta alustatalouden aikakaudella – Evolutionaarinen taloustiede & yhtiöt yhteiskunnallisina toimijoina* -teoksen. Toisessa Mikko Poutanen tarkastelee Peter Flemingin *Dark Academia: How Universities Die* -teoksen arviossaan yliopistojen viimeaikaisia muutoksia ja kontekstualisoi teosta aikaisemmin tehdyn tutkimuksen kautta myös Suomen oloihin. Lisäksi numero sisältää Tuomo Alhojärven lektion, jossa hän pohtii väitöskirjansa pohjalta jälkikapitalismin tiloja ja tulevaisuutta.

Vaikka politiikan ja talouden tulevaisuus ei aina näytä valoisalta, *Poliittinen* talous -lehden ensi vuosi tuo tullessaan hyviä asioita. Vuosi 2022 on ensimmäinen kerta lehden historiassa, kun lehdestä ilmestyy kaksi numeroa. Niistä ensimmäinen on keväällä ilmestyvä hoivan poliittista taloutta käsittelevä teemanumero. Lehteen tarjottujen kirjoitusten määrä on myös selvässä kasvussa, mikä osoittaa poliittisen talouden tutkimuksen vireyden Suomessa.